

«Прыгоды Максімікі на Бацькаўшчыне і ў розных краінах свету» выходзіць як пачуццё гонару за Радзіму, так і павагу да іншых народаў, талерантнасць. Яго герой вандруе па самых розных мясцінах Беларусі і ўсяго свету. У фінале кожнай часткі даецца дадатковая інфармацыя пра кожную краіну.

Заклучэнне. У цэнтры ўвагі большасці аўтараў казак для малодшых школьнікаў знаходзіцца асоба дзіцяці, прызнанне яе індывідуальнасці. Герою дазваляецца адрознівацца ад іншых, быць гарэзай ці летуценнікам. Разам з тым сучасны казачны герой не вельмі самастойны, смеласць ён выяўляе толькі ў казачных умовах, у якіх надзелены незвычайнай сілай. Акрамя гэтага, рухаючай сілай паводзін многіх герояў з’яўляюцца міласэрнасць і імкненне дапамагчы. Часта да міласэрнасці героі прыходзяць не праз адпаведнае выхаванне, а праз пакаянне і самастойнае ўсведамленне ўласных памылак.

Спіс цытаваных крыніц

1. *Линдгрэн, А.* Малыш, Карлсон и все-все : повести / А. Линдгрэн ; пер. Л. З. Лунгиной. — М. : АСТ, 2012. — 909 с.
2. *Васькоў, У.* Дахавік Казік : казачная апавесць / У. Васькоў. — Мінск : Маст. літ., 2011. — 101 с.
3. *Харламов, И. Ф.* Педагогика: краткий курс : учеб. пособие для студентов вузов пед. специальностей / И. Ф. Харламов. — Мінск : Выш. шк., 2004. — 272 с.

УДК 821.161.3:82-146.2

В. А. Сянчыла

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

РОЛЯ РАМАНСАЎ І КУПЛЕТАЎ У П’ЕСЕ ВІНЦЭНТА ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА «ПІНСКАЯ ШЛЯХТА»

Уводзіны. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч — класік беларускай літаратуры, паэт, драматург і асветнік — быў шчодро адораным чалавекам. Талент яго быў шматгранны — ён ставіў спектаклі, дзе сам быў рэжысёрам, акцёрам і музыкантам, добра танцаваў і спяваў [1, с. 5].

Фарс-вадэвіль «Пінская шляхта» быў напісаны ў 1866 годзе. Сатырычны характар твора раскрыўся ў камічнай форме. «Пінская шляхта» — выдатнае дасягненне беларускай нацыянальнай драматургіі [2, с. 167]. Гэта першая беларуская камедыя, якая да сённяшняга дня не сыходзіць са сцэны прафесійных тэатраў Беларусі.

Асноўная частка. У жанравым плане камедыя падзяляецца на цэлы шэраг разнавіднасцей: сатырычную, лірычную, сацыяльна-бытавую, фантастычную і інш. Існуюць у камедыйнай групе і ўстойлівыя формы. Гэта вадэвіль (як правіла, невялікі, аднаактовы твор, заснаваны на анекдатычнай, кур’ёзнай калізіі, у якім асноўнае дзеянне спалучаецца з музыкай, песнямі-куплетамі, танцамі) і фарс (таксама невялікі твор, блізкі да вадэвіля па сваёй агульнай танальнасці, аднак з даволі ярка выражанай карыкатурнасцю вобразаў, выкарыстаннем грубай насмешкі, зніжанай лексікі, а часам і фрывольнасцей). Даволі часта гэтыя два жанры ў творчай практыцы пісьменнікаў зліваюцца, аб’ядноўваюцца, утвараючы ў выніку сінтэтычнае цэлае [5, с. 177—178].

Яскравым доказам таго, што «Пінская шляхта» напісана ў жанры фарса, з’яўляецца мова персанажаў. У творы выкарыстоўваюцца прастамоўныя выразы, напрыклад, «Хрэн табе ў вочы, хадзі палобуйся»; «Ах ты, чортаў сыну, хрэн табе ў вочы!»; «Хрэн табе ў вочы! Добра табе прастарэкаваць, калі няма на шыі бяды»; «Дзі ты наперад ды пакланіся яму, хрэн яму ў вочы!»; «Ты — кабета, хрэн табе ў вочы, ён жа цябе не з’есць!»; «Дык ён жа назваў мяне мужыком, хрэн яму ў вочы!»; «Як ён, на бяду нашу, усе ўказы і законы як рэпу грызе і не заікаецца, хрэн яму ў вочы!»; «Што гэта, хрэн яму ў вочы?!»; «Хрэн табе ў вочы, каб прынаймні шкура была цэла, а то як дабярэцца да яе, будзе нячысты інтэрас»; «Жонка, а жонка, хрэн табе ў вочы!», «Ох, даражэй яна каштаваць будзе, хрэн ёй у вочы!»; «Маўчы, стары хрэн, не аб табе тут ідзе дзела!»; «Пакінь, стары хрыч, думаць аб жаніцьбе»; «Пінская шляхта як нап’ецца, то напэўна падзярэцца».

Каб змякчыць грубаватасць персанажаў фарса, якая раскрываецца праз мову і дзеянні, драматург уводзіць у сюжэт сваёй камедыі куплеты і рамансы — абавязковыя элементы вадэвіля.

В. Рагойша дае азначэнне паняццю «раманс» наступным чынам: «Адзін з жанраў песні; невялікі лірычны верш (пераважна пра каханне) напеўнага характару. Паэт часам піша раманс, наперад разлічваючы, што кампазітар пакладзе яго на музыку» [4, с. 505].

Раманс № 1

Цяжка жыці мне, дзяўчачы,
З міленькім ў разлуцы, —

Лае бацька, лае маці,
Што сэрцайка ў скуцы.
Годзі сядзець над прасніцай —
Я хачу быць маладзіцай!
Маці кажа: век малыды,
Ой, ты яшчэ мала! [3, с. 54]

Гэтым рамансам у выкананні Марысі пачынаецца камедыя «Пінская шляхта». Яго радкі ствараюць інтрыгу ўсяго твора, надаюць рысы сацыяльнай камедыі. Такі пачатак сведчыць пра вечны канфлікт паміж бацькамі і дзецьмі, які праходзіць праз усю камедыю.

Раманс № 2
Паклаўшы надзеі на Бога,
Чаго ж гараваць?
Прысяглі любіць да гроба, —
Дык будзем жа ждаць.
Хоча няшчасная доля
Навек разлучыці, —
А Бог скажа: мая воля
Ім з сабою жыці!
Не памогуць злы языкі,
Ні бацькоў старожа, —
Ён жа такі пан вялікі,
Што хоча, то зможа! [3, с. 56].

Другі раманс у камедыі выконваюць ужо дуэтам Марыся і Грышка. Ён перадае ўсю вышыню і моц пачуццяў маладых людзей адно да аднаго. Гэта якраз і адпавядае класічнаму зместу раманса, бо ён прысвечаны менавіта каханню. Маладыя вераць у тое, што нічога ў жыцці не можа іх разлучыць.

Раманс № 3
Гдзе ўнайдзіцца юрыста,
Вымеце хату дачыста.
Такіх дзіваў нагаворыць,
Так многа кручкоў натворыць,
Што, пачасаўшы затылак,
Не расупоніш памылак.
Не дасі — цябе замучыць.
Добра стара казка вучыць:
Дзярэ коза ў лесе лозу,
Воўк дзярэ у лесе козу,
А ваўка — мужык Іван,
А Івана — ясны пан,
Пана ўжо дзярэ юрыста,
А юрысту — д'яблаў трыста ! [3, с. 58].

У рамансе, які выконвае Харытон Куторга, уздымаюцца сацыяльныя праблемы, у прыватнасці, выкрываецца менавіта судовая ўлада. Аўтар перадае народны погляд на яе. Гэты раманс не такі сумны, у адрозненне ад двух папярэдніх.

Аўтар мэтанакіравана выкарыстоўвае не толькі форму раманса для праблематыкі твора, але і жанр куплета.

Куплет — двухрадковая або чатырохрадковая страфа ў песні. Меладычны малюнак першага куплета затым дакладна паўтараецца ў іншых куплетах. Пасля аднаго ці некалькіх куплетаў ідзе прыпеў, які звычайна адрозніваецца сваёй мелодыяй. Часам куплетамі называюць сатырычныя і гумарыстычныя прыпеўкі [4, с. 370—371].

Эй, чух чумадра,
Чумадрыха весяла!
Нашы пінскі акаліцы —
Жыццё хоць цару, царыцы!
Ўсяго досыць — прызірніся:
Еш, пі, хоць расперажыся [3, с. 73].

Гэтыя радкі куплета спявае Харытон Куторга, а падпявае яму хор, які складаецца са шляхты. Тут раскрываюцца дабрабыт, заможнасць шляхты: «Ёсць гарэлка, луста хлеба, // Уюны й сушона рыба» [3, с. 74]. Змест куплетаў сведчыць пра беражлівасць, стараннасць, клопат пра нашчадкаў. Багацце і заможнасць шляхты сцвярджаюць радкі куплета: «Тагды квартаю чырвонцы, // Гарцам мерым карбавонцы» [3, с. 74]. Аўтар раскрывае характэрныя прыкметы мясцовых дзяўчат у наступных радках: «Дзяўчаты нашы як лані, // Харашэйшы, як ясны пані» [3, с. 74]. Куплеты ўведзены ў твор не толькі дзеля забавы і каб даць характарыстыку гэтым персонажам, якіх аўтар не толькі выкрывае як пыхлівых і забабонных, але і ўслаўляе іх працавітасць, беражлівасць, імкненне да дабрабыту, згоды і г. д.

Заклучэнне. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч ставіў спектаклі, дзе сам быў рэжысёрам, акцёрам і музыкантам, але галоўнае тое, што ён быў аўтарам слоў, а таксама стваральнікам кампазіцыі твора і палічыў неабходным увесці такія элементы, як рамансы і куплеты. Роля дадзеных устаўных тэкстаў значная. Пра гэта сведчыць гісторыя ўзнікнення вадзільнага куплета і раманса, якія мелі распаўсюджванне ў Францыі на працягу трох стагоддзяў, пачынаючы з XVI, і выкарыстоўваліся для выкрыцця зладзённых палітычных і грамадскіх праблем. Айчыны драматург прымяняў куплеты і рамансы для характарыстыкі персанажаў, гістарычнай эпохі і сітуацыі. У гэтай нязмушанай, здаецца, камедыйнай форме аўтар змог раскрыць глыбокія сацыяльныя і духоўныя праблемы.

Спіс цытаваных крыніц

1. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч : [фотаальбом] / [уклад. і аўт. тэксту Ф. А. Ястраб]. — Мінск : Беларусь, 2008. — 126 с.
2. Лойка, А. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд : у 2 ч. / А. А. Лойка. — Мінск : Выш. шк., 1989. — Ч. 1. — 319 с.
3. Дунін-Марцінкевіч, В. Драматычныя творы / В. Дунін-Марцінкевіч. — Мінск : Маст. літ., 2006. — 124 с.
4. Рагойша, В. Паэтычны слоўнік / В. Рагойша. — 3-е выд., дапр. і дап. — Мінск : Беларус. навука, 2004. — 576 с.
5. Яцухна, В. І. Тэорыя літаратуры : у 3 ч. / В. І. Яцухна. — Гомель : Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны, 2003. — Ч. 2. — 151 с.

УДК 82.0(476)

О. Н. Фенчук, Д. С. Косило

Учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи

БАРАНОВИЧСКИЙ ЛОКАЛЬНЫЙ ТЕКСТ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ

Введение. Локальный текст — научная категория, несущая в себе повышенный исследовательский потенциал. Он представляет собой корпус «текстов о месте», благодаря которым это «место» наделяется рядом характерных только для него черт. Историк П. Нора, специалист по вопросам исторической памяти, указывает на локальный текст как на «место памяти». Дополняя мнение французского историка, литературный критик В. Коркунов указывает на то, что «объединение анализа текстов с биографическим и историческим контекстами позволяет избавиться от их замкнутой самоцельности и рассматривать локальный текст в более многомерном пространстве» [2]. Таким образом, можно отметить, что исследователь локального текста имеет дело не с местом, а с образом этого места.

Впервые термин «локальный текст» ввел в литературоведение российский филолог Владимир Николаевич Топоров в своем исследовании «Петербург и «Петербургский текст русской литературы»» [7]. Понятие «петербургский текст» стало весьма популярным в российском гуманитарном знании, и по аналогии с ним многочисленные литературоведческие работы наполнились упоминаниями о «московском тексте» и других «локальных текстах» провинциальных городов и других российских территорий.

Как справедливо указывает литературовед В. Щукин: «Культурная функция заключается в создании и распространении некоего семантического и идеологического компакта — простого для понимания и усвоения комплекса понятий и эмоций, призванных ассоциироваться с данным местом. Он отвечает на возникающие в обществе вопросы типа: чем замечательны это место или местность (город, монастырь, завод, околоток и т. п.), в каком мире оказывается человек, там пребывающий, какие ощущения и события могут его ожидать?».

Основная часть. Предметом нашего научного интереса является барановичский текст. Отметим, что Барановичи как населенный пункт — сравнительно небольшой город, его локус мал, тем не менее с этим местом связаны интересные исторические и культурные факты. Можно ли сегодня говорить о локальном барановичском тексте белорусской литературы и может ли быть у малого локуса узнаваемое лицо в тексте? Давайте разберемся.

Локальный текст формируется как вокруг городов (петербургский, воронежский, минский и т. д.), так и регионов (сибирский, полесский и пр.). Локальный текст выступает одновременно как текст культуры и как текст литературы. Именно об этом идет речь в работах В. Н. Топорова, В. Абашева, Н. Е. Меднис и др.

Нас интересует в аспекте нашего исследования наличие локальных текстов белорусской литературы. Безусловно, двуязычие современной Беларуси делает эту проблему, с одной стороны, запутанной, с другой — более увлекательной и интересной. Сегодня с уверенностью можно говорить о «виленском» и, с некоторыми оговорками, о «витебском» и «брестском» локальных текстах белорусской литературы. Так, исследователь П. Лавринец справедливо указывает: «Вильнюсский (виленский) текст